

İlmin Başı Edeb Sonu Edeb

Hüsnü hat levhalarının en dikkat çekicilerinden birisi de **"Edeb ya hu!"** yazanıdır. Osmanlı'nın ihtişamlı günlerinde dergâhlar edep mektepleri idi. Dergâhların kapısında, ilk göze çarpan yerde, kocaman bir levhada "Edeb ya hu!" yazardı. Çünkü ne olursa olsun her dersin ilk maddesi edeptir.

Edeb olmadan öğrenci öğretmenine saygı duymaz. Edeb olmadan öğretmen öğrencisine sevgi duymaz. Edeb olmadan ilmin kıymeti bilinmez. Edeb olmadan huzur ve sükûnet olmaz. Öyleyse edeb nedir?

Sözlüklerde; hayâ, utanma, zerafet, güzel ahlak, nefis terbiyesi, mahlûka merhamet ve sevgi gibi anlamlara gelen edeb, sahibini utanılacak davranışlardan alıkoyma duygusudur. Hep okullarımızdaki eğitimin yetersizliğinden şikâyet ederiz. Çocuğumuzun terbiyesi bozuluyor deriz. Neden ilim ve teknikte ilerleyemiyoruz? Deriz. Ama nedense edeb nedir? Edebe ne kadar muhtacız? Çocuğuma edeb öğretebildim mi? Demek çoğu zaman aklımıza gelmez. Edeb bilmeyen çocuklarımız edeb bilmeyen anne-babadan, öğretmenlerden ve edebden mahrum arkadaş çevresiyle televizyon, internet, dergi ve gazetelerden olumsuz yönde etkilenmektedir. Edeb nasıl öğrenilir? Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatı bizler için sayısız edeb örnekleriyle doludur. Edeb ehli insanlar her devirde varolmuştur. Rabbim onları örnek almayı ve o güzel insanların edebinden hisseler alabilmeyi nasip eylesin.

Yunus Emre'nin şu dizeleri ne kadar dikkat çekicidir:

"Gezdim Halep ile Şam'ı

Eyledim ilmi talep

Meğer ilim bir hiç imiş

İlla edeb illa edeb"

Toplumların sağlıklı olması, huzurla ilerlemesi için edebli, karakterli bireylere ihtiyaç vardır. Aksi halde her türlü hayâsızlık ve fücûr toplumun bünyesinde ur gibi büyüyüp gelişecek ve sonunda o milletin sonunu getirecektir. Nitekim bunun örnekleri mevcuttur. Romalılar, Lut Kavmi, Semud Kavmi gibi toplumlar edeb dışı davranışlarıyla yok olup gitmişlerdir.

İslamiyet edeb dinidir. Her konuda bizlere üsve-i hasene olan peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem edeb örneklerini bize yaşayarak göstermiştir." Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." Diyen peygamberimiz konuşmasıyla, tebessümüyle, oturup kalkmasıyla, uyuması ve yemek yemesiyle kısaca tüm muamelatıyla bizlere edebi öğretmiştir. Onun hayatını ayrıntılarıyla bilen bir mü'min edebden mahrum kalmaz.

Edebli olmak sadece küfretmemek, yalan söylememek, terbiyeli olmak, büyüklere saygısızlık etmemekten ibaret değildir. Edeb, görgü kuralları gereği bıçağı sağ elle, çatalı sol elle tutmak hiç değildir. Edebli olmak sadece sus pus oturmak, uslu olmak da değildir. Yaptığımız bütün işlerin kendine göre bir edebi olduğu gibi her âzâmızın ayrı ayrı edebi vardır. Yüzümüzün, gözümüzün, kalbimizin gibi. Bu çok geniş bir konu. Biz bu konuya dikkatleri çekmek ve edebın ne olduğu, nasıl kazanılacağı, uygularken nelere dikkat edileceği gibi hususlarda hepimizin araştırmacı, düşünücü, öğrenci ve uygulayıcı olmamız gerektiğini vurgulamak istedik.

Edeb tüm hayatımızı kuşatan bir dairedir. Bu daireden ne zaman dışarı çıkarsak o zaman hem kendimiz hem de başkaları zarar görecektir. O halde Mevlana Hazretlerinin şu sözlerine kulak verelim:

"Âdemoğlunun eğer edebten nasibi yoksa âdem değildir,

Âdemoğluyla hayvan arasındaki fark edebtir,

Gözünü aç da bak, cümle Kelamullah'a,

Kur'an'ın bütün ayetlerinin manası edebten ibarettir."

Edeb kelimesi, e, d, b harflerinden oluşmaktadır ve insanın uyması gereken kuralları ortaya koymaktadır. Eline, diline, beline sahip ol! Bu söz, insanın kendine ait olmayan bir şeyi almaması, uygunsuz sözler söylememesi ve kimsenin namusuna helal getirmemesi demektir.

İslam her konuda davranışların nasıl olacağını, iç ve dış dünyamızın ne şekilde bir yapıya kavuşturulacağını, hayatımızı nasıl yaşarsak mutlu olacağımızı tespit etmiştir. Bunlara dikkat etmek ve her işimizi İslam'ın çizdiği ölçülere göre yapmak hem bu dünyada hem de ahirette kazançlı çıkmamızı sağlayacaktır.

Pek çok İslami kaynaktan edebden ve edeb örneklerinden bahsedilir. İmamı Gazali'nin Kimyayı Saadet'inde" muamelat" bahsinde bu edebler tafsilatıyla anlatılır: Yemek yemenin edeblerinden tutun da evlenmenin, alış-veriş ve ticaretin, arkadaşlık ve dostluğun ve daha pek çok konunun edebleri anlatılır. İbrahim Hakkı Hazretleri'nin Marifetnamesinde de edebe ayrıntılarıyla yer verilir. Daha başka tasavvufi eserlerde de bu konu ayrıntılı olarak ele alınır. Bu eserlere başvurmak ve edeb örneklerini okuyup hayatımıza tatbik etmek mecburiyetindeyiz. Çünkü İslam edeb dinidir. Peygamberimiz "Din edebdir." Buyurmuştur. Edebin ne olduğunu öğrenmek için, sözü erbabına, Allah dostlarına bırakalım. Bakalım bu konuda neler söylemişler:

İbn-i Abbas radiyallahu anhüma buyurur:

"Bütün edeblerin başı, hem rahatlıkta hem de sıkıntı zamanında Allah Teâlâ'nın emirlerine uyup, yasaklarından kaçınmaktır."

Yahya bin Muaz kuddise sirruh buyurur:

"Kim, tam bir edeb ile edeblenirse, Allah Teâlâ'nın sevdiği, muhabbet ehli kimselerden olur."

Ebû İmran şöyle demiştir:

"Dört güzel haslet ile üstün hale kavuştum. Beşir bin Hâris'i rüyamda gördüm. Buyurdular ki: Dört haslete yöneldin, fakat edebi terk ettin. Halbuki edeb, en önemli iştir."

İbn-i Atâ kuddise sirruh buyurdu ki;

"Her kim edebden mahrum kaldı, cümle hayırlardan mahrum kaldı."

Ebussûd b. Ebuasâir buyurdu ki:

"Allah'ın sevgili kulları, yani veliler, vasıl olduklarına ancak edeble vâsıl oldular. Yoksa ne çok amel, ne de başka benzerleri ile değil."

Adiyy bin Müsafir kuddise sirruh:

"Şu kimse ki; edebini, edeb öğretenlerden almaz; o kendisine uyanları fesâda götürür."

Ebû Ali Dekkâk kuddise sirruh buyurur:

"Edebi terk etmek ilâhî huzurdan kovulmağı icab ettiren bir sebeptir. Her kim padişahların önünde edepsizlik ederse kapıya, kapıda edepsizlik ederse ahıra bakmağa gönderirler."

Şeyh Ebû Ali Sakatî buyurur:

"Edeb yolunu tutmadan büyüklerin sohbetinde bulunan onlardaki faydalardan, nazarlarında mevcut olan feyz ve bereketlerden mahrum olur. Onlardaki nurlardan kendisinde hiç bir şey zuhur etmez."

Yusûf u Râzî kuddise sirruh:

"İlmi elde etmek istiyorsan, edebli olmalısın," buyurmuşlardır.

Abdülkadir Geylânî kuddise sirruh buyurur:

"Hizmet eden sonunda kendisi de hizmet edilen durumuna gelir. İtâat eden sonunda kendisi de itâat olunan kişi seviyesine yükselir. İkrâm eden sonunda ikram olunan kişi durumuna gelir. Allah'a yaklaşan yakınlaştırılır. Tevâzu gösteren yüceltilir. Kerem ve ihsan sahibi olmağa gayret eden şereflendirilir. Güzel edeb sahibi olan, Allah'a yakınlaşır. Güzel edeb, seni Allah'a yakınlaştırır. Güzel edeb, Allah'a tâatdır. Çirkin davranışlar ise ona karşı günahkârlıktır."

Hazret-i Ali radiyallahü anh buyurur:

"Himayen altındakilere iyilik yapmak istersen, onlara terbiye ve edeb öğret."

Edeb hakkında söylenmiş şu cümleler de kulağımızın küpesi olsun:

Edeble varan, lütufla döner.

Edeb; Evliyaullahın delili ve Allah'a kavuşma vesilesidir.

Edeb; Hakka giden yolun aزیğıdır. Edeb her şeyin başıdır. Ruhun terakkisi ancak edeble elde edilir.

İnsanla hayvan arasındaki fark, edebdir.

Edeb, aklın dıştan görünüşüdür.

Edeblerin anası, az konuşmaktır.

Edebi terk eden, ârif değildir.

Tasavvufun tamamı edebdir.

Hakiki güzellik, ilim ve edeb güzelliğidir.

Edeb; şeytanı öldüren bir silâhtir.

Hakikatden maksad ancak edebdir.

Herşey çoğaldıkça ucuzlar, fakat edebi çoğaldıkça kişinin değeri artar.

Edeb; Sünnet-i Resûlullah'a uygun hareket etmektir.

Edeb; Hâlik Teâlâ'nın sevdiği kullarına bahsettiği ilâhi bir tılsımdır.

Edeb bir tâc imiş nur-ı Hüda'dan, giy ol tacı emin ol her beladan.

Edeb öğrenmiş bir insan her haliyle örnek olandır. Edeb öğrenmiş insan, ilim öğrenmede de başarılı olur. Çünkü her şeyi usulüne göre yapar.

Edeb ehli insan her an Rabbinin huzurunda olduğunu bilir ve edebten hiç ayrılmaz; yalnızken bile. Edeb ehli ilmin başının edeb olduğunu bilir, ilim öğrendiği şahsa saygıda kusur etmez. O öğrendiği ilmi edeb sayesinde kazanmıştır. Sonunda ise yine edebe ulaşmıştır. Yani ilmin başı da edeb, sonu da edebdir. Çünkü esas ilim Rabbinin huzurunda edebli olmayı öğrenmektir. O da bunu başarmıştır. Bütün gayesi Rabbinin huzurunda edebi muhafaza etmektir.

Rabbim cümlemizi edebden mahrum etmesin. Âmin.